

De roman is een Griekse uitvinding

Zottegemse classicus wint prestigieuze wetenschappelijke prijs

De roman is zonder enige twijfel de belangrijkste literaire vorm van de moderne tijd. Maar het is geen moderne uitvinding. Het waren Grieken die in de eerste eeuw voor onze tijdrekening de eerste romans schreven. Over die baanbrekende literatuur schreef de Zottegemse classicus Koen De Temmerman een doctoraat dat niet onopgemerkt is gebleven. Het werd immers vorige maand onderscheiden door de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten met de driejaarlijkse Prijs van de Vlaamse Wetenschappelijke Stichting voor Humane Wetenschappen. De Temmerman (Zottegem, 1979) is een oudleerling van het Onze-Lieve-Vrouwcollege campus Bevegem en werkt als postdoctoraal onderzoeker van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (F.W.O.-Vlaanderen) bij de vakgroep Latijn en Grieks van de Universiteit Gent. De Beiaard sprak met de bekroonde academicus over de Oudgriekse roman. Een gesprek over spannende plots, gedwarsboomde liefde en Europese cultuur.

Personages

De Beiaard: Uw doctoraat handelt over de personages in de Oudgriekse roman. Wat moeten wij ons daarbij voorstellen?

Koen De Temmerman: Het gaat bijna altijd om een held en een heldin die jong, mooi en rijk zijn. Wanneer ze elkaar ontmoeten worden ze smoorverliefd op elkaar. Daarna vertrekken ze voor een lange reis waar ze allerlei gevaarlijke avonturen beleven. Ze worden gevangen genomen door rovers of piraten, lijden schipbreuk, moeten slavenarbeid verrichten, enz. Hun wederzijdse trouw wordt daarbij zwaar op de proef gesteld. Op hun tochten ontmoeten ze mensen van allerlei pluimage - van koningen en farao's tot slaven en grafrovers. Een stereotiepe plot dus, waarvan

de uitwerking echter telkens anders, ingenieus en creatief is. En het loopt ook altijd goed af. Als beloning voor hun trouw worden de twee hoofdpersonages met elkaar verenigd en ze leven nog lang en gelukkig. De Grieken hebben niet alleen de roman uitgevonden, maar ook het happy end.

Ontstaan

D.B.: Hoe is de roman ontstaan tussen de grote literaire vormen van poëzie, theater en geschiedschrijving?
K.D.T.: De roman is ontstaan in de Hellenistische periode, dat wil zeggen onder de opvolgers van Alexander de Grote. De eerste romans werden waarschijnlijk geschreven rond de eerste eeuw voor Christus. De Griekse wereld kende toen een vrij grote stabiliteit en toenemende welvaart. Er was

ook een enorme schaalvergroting, een eerste vorm van kosmopolitisme. De besloten wereld van de stadstaat werd vervangen door de grote wereld van wereldrijken. Met die verandering hangt een gevoel van vervreemding en onzekerheid over de eigen identiteit samen. De eerste romans weerspiegelen die verschuiving. Zoals ook uit enkele andere cultuuruitingen uit die periode af te leiden valt, neemt de belangstelling voor politiek af en komt het persoonlijk geluk centraal te staan. De personages zijn geen stereotypen of louter vertegenwoordigers van een bepaalde klasse maar individuen met een eigen gevoelsleven.

Liefde

D.B.: Die ook hun partner mogen kiezen.

K.D.T.: Dat is een ander opvallend verschijnsel. Vroeger werden vrouwen door hun vader uitgehuwelijkt en diende het huwelijk vooral sociaal-economische belangen. Emoties waren niet echt een punt. In de romans staan de vrouwen op gelijke(re) voet met de mannelijke helden en kiezen zelf hun partner. Dat is een enorme verandering. De romans hebben het concept liefde zeker niet uitgevonden, maar ze zijn wel de oudste uitdrukking van een visie op de liefde die nog steeds de onze is.

Copy shop

D.B.: Hoe werden de romans geproduceerd en verspreid?

K.D.T.: Men had geen boekbanden zoals wij maar schreef op rollen van papyrus. Er waren kleine bedrijfjes - de voorlopers van onze copy shops - die werken kopieerden. De afzetmarkt moet overigens vrij beperkt geweest zijn want de alfabetiseringsgraad lag waarschijnlijk niet hoger dan 15 procent. Boeken waren voor de happy few. Soms werd er ook door slaven voorgelezen. Over het publiek van de romans is weinig geweten. Vroeger dacht men wel eens dat de sentimentele verhalen vooral bedoeld waren voor een vrouwelijk publiek. Maar de stilistische en retorische verfijning en

moeilijkheidsgraad van deze romans wijzen eerder in de richting van gecultiveerde (en dus in die tijd vooral mannelijke) lezers.

Invloed

D.B.: Wat is de invloed van de antieke roman geweest op de moderne roman? Hebben de schrijvers van de renaissance alles opnieuw uitgevonden?

K.D.T.: Ze hebben het warm water niet opnieuw uitgevonden maar hebben zich duidelijk laten inspireren door hun voorgangers. Cervantes wordt met zijn "Don Quichote" algemeen beschouwd als de uitvinder van de moderne roman maar hijzelf was een groot bewonderaar en kenner van Oudgriekse romans. Hij vond zijn roman "Los trabajos de Persiles & Sigismunda" veel beter dan zijn "Don Quichote" en hoopte dat het hem eeuwige roem zou brengen. De structuur van het verhaal is volledig ontleend aan Heliodorus. Ook Shakespeare liet zich vaak inspireren door Griekse en Romeinse romanschrijvers. De schijndood van Juliet in "Romeo and Juliet" is een bekend thema in antieke romans. Maar ook in andere stukken is er overduidelijke invloed. In het laatste bedrijf van "Twelfth Night" verwijst Shakespeare naar een passage uit Heliodorus die bij zijn publiek overbekend moet zijn geweest. De man die in "A Midsummer Night's Dream" een ezels hoofd krijgt, is dan weer bijna identiek aan het hoofdpersonage uit "De Gouden Ezel" van Apuleius die in een ezel wordt veranderd. Ook in Frankrijk was de invloed groot tijdens de 17de en 18de eeuw. Het beroemde "L'Astrée" van Honoré d'Urfé was een imitatie van een Oudgriekse roman. Molière hekelt het genre in zijn komedie "Les Précieuses Ridicules". De grote dramaturg Racine was een fervent liefhebber van antieke romans. Volgens een anekdote zou hij als jongeman eens door een leermeester in een klooster betrappt zijn bij het lezen van Heliodorus. Toen de liefdesroman

hem telkens werd afgenomen besloot hij hem dan maar uit het hoofd te leren! Zijn toneelstukken vertonen duidelijk sporen van Oudgriekse romans. Ook op de schilderkunst en de muziek is er grote invloed geweest. Verdi's opera "Aida" is geïnspireerd op Heliodorus en Maurice Ravel schreef een ballet over "Daphnis en Chloë" van Longus.

Hedendaags

D.B.: En in onze tijd?

K.D.T.: Sommige thema's uit de Oudgriekse roman komen steeds terug. Gedwarsboomde liefdes en piraten zijn even populair als tweeduizend jaar geleden. Je zou de kaskraker "Pirates of the Caribbean" een Oudgriekse roman in een modern kleedje kunnen noemen. En misschien is "Peter Pan" niets anders dan een antieke roman in de vorm van een kinderverhaal. Onlangs schreef ik nog een artikel over deze romans met als titel "Over helden, schurken en mooie vrouwen. James Bond in de oudheid?". De Grieken zijn nooit ver weg.

De antieke roman

Van de romans uit de oudheid zijn er slechts vijf Griekse en twee Romeinse volledig bewaard gebleven. Daarnaast zijn er nog een tiental fragmentarisch bewaard of via latere samenvattingen. De bekendste van de bewaarde romans zijn in het Nederlands vertaald. Het gaat om "Chaireas en Kallirhoë" van Chariton, "De Liefdesperikelen van Leukippe en Kleitofon" van Achilleus Tatios en "Dafnis en Chloë" van Longus. Ook de Romeinse romans zijn vertaald. Het gaat om "De gouden ezel" van Apuleius en het "Satyricon" van Petronius. Al deze vertalingen zijn uitgegeven bij Athenaeum in Amsterdam. De beroemde Oudgriekse roman "Aithiopika" of "Ethiopische Avonturen" van Heliodorus is in het Engels en het Frans vertaald. Verdere informatie en contactgegevens: <http://users.ugent.be/~kdtemmer>

Johan Gezels

Koen De Temmerman.